Πρόλογος

Νικόλ

Νέα Υόρκη, Απρίλιος 1980

Ποτε δεν χρειαστηκε να ζητήσω από τη νονά μου κάτι, μέχρι την ημέρα που πρότειναν στον άντρα μου να εργαστεί στον Λευκό Οίκο. Ήταν Απρίλιος του 1980, ο Τζέιμς κι εγώ ζούσαμε στη Νέα Υόρκη μόλις δύο χρόνια. Είχαμε γνωριστεί στο Παρίσι, όπου και παντρευτήκαμε, αλλά, δεδομένου ότι και οι δύο είχαμε γεννηθεί στην Αμερική, πάντα θεωρούσαμε τις Ηνωμένες Πολιτείες πατρίδα μας – επομένως χαρήκαμε που επιστρέψαμε. Πίστευα ότι η ζωή μας ήταν αρκετά τακτοποιημένη πλέον στο Μανχάταν. Εγώ εργαζόμουν ως ερευνήτρια ειδήσεων στο Time Inc., ενώ ο Τζέιμς ασκούσε τη δικηγορία.

Αίφνης, μια ηλιόλουστη ανοιξιάτικη ημέρα, ο Τζέιμς μου ανακοίνωσε: «Μόλις είχα μια πολύ ενδιαφέρουσα συζήτηση με τον Σάιρους Βανς. Θέλει να πάω να δουλέψω μαζί του στην Ουάσιγκτον, στο Στέιτ Ντιπάρτμεντ».

«Σε θέλει ο υπουργός Εξωτερικών;» αποκρίθηκα με έκπληξη. Και, όπως κάναμε με όλες τις σημαντικές αποφάσεις που

έπρεπε να πάρουμε, το συζητήσαμε στη διάρκεια ενός δείπνου, υπό το φως των κεριών, στο αγαπημένο μας εστιατόριο.

«Δεν θα είναι εύκολη δουλειά, μετά το πλήγμα που υπέστη ο πρόεδρος Κάρτερ από τη διπλωματική κρίση με τους ομήρους στο Ιράν», παραδέχθηκε ο Τζέιμς. «Ο κύριος Βανς είναι καλός διαπραγματευτής, αλλά αυτή τη στιγμή υπάρχουν πολλές εσωτερικές έριδες στον Λευκό Οίκο. Και επιπλέον ο καημένος υποφέρει από μια αρθρίτιδα που τον έχει τσακίσει και έχει πάει στη Φλόριντα να αναρρώσει. Μου πρότεινε να πάω σπίτι και να συζητήσω την επαγγελματική του πρόταση με "τη σύζυγο"».

Έκανα μια αποδοκιμαστική γκριμάτσα. «Πάλι καλά που δεν είπε "με τη γυναικούλα σου"», γκρίνιαξα.

Ο Τζέιμς χαμογέλασε. «Ο Βανς θέλει την απάντησή μου μόλις επιστρέψει από τις διακοπές του. Αν πούμε ναι, το FBI θα κάνει έλεγχο στο παρελθόν μας. Αυστηρά υπόθεση ρουτίνας. Ωστόσο, θα ερευνήσουν *τα πάντα* σχετικά με εσένα και εμένα − τους φίλους μας, τις οικογένειές μας, οποιονδήποτε μας γνωρίζει καλά. Ο Βανς λέει ότι είναι καλύτερα να του πω εκ των προτέρων οτιδήποτε χρειάζεται να γνωρίζει − "ώστε να μην υπάρξουν εκπλήξεις"».

«Δηλαδή;» ρώτησα, χωρίς να συνειδητοποιώ ακριβώς την κατάσταση.

«Ε να, ξέρεις. Πρέπει να ερευνήσουν αν υπάρχει οτιδήποτε στο παρελθόν το δικό μας −ή στων συγγενών μας− το οποίο θα μπορούσε να με καταστήσει ευάλωτο σε εκβιασμό, τέτοια πράγματα. Του είπα ότι η δική μου οικογένεια είναι ήσυχοι άνθρωποι και ότι δεν έχω γνωρίσει πιο έντιμους και καλούς ανθρώπους από τους δικούς σου!»

Εκεί, στο τρεμάμενο φως των κεριών, με φίλησε «συζυγικά», με έναν τρόπο που μαρτυρούσε την εκτίμηση και τη βαθιά

του αγάπη. «Συνεπώς, μην ανησυχείς, όλα δείχνουν ότι η υπόθεση θα κυλήσει ομαλά», κατέληξε. Έπειτα, τελείωσε ικανοποιημένος το μοσχαράκι μπουργκινιόν που είχε παραγγείλει κι εγώ έγνεψα καταφατικά.

Ωστόσο, όλη αυτή η κουβέντα σχετικά με την έρευνα για την οικογένειά μου με θορύβησε, παρότι δεν ήξερα ακριβώς γιατί. Με κυρίευσε ένα ανεξήγητο αίσθημα ανησυχίας, λες και κάποια φαντάσματα παραμόνευαν σαν σκιές κάπου αδιόρατα γύρω μου, μα, όταν, γύριζα να τα κοιτάξω κατά πρόσωπο, υποχωρούσαν ακαριαία στις σκοτεινές γωνίες απ' όπου είχαν ξεπεταχτεί. Ήπια νευρικά λίγο κόκκινο κρασί για να ηρεμήσω.

Σε λίγες μέρες, επισκεφθήκαμε τη μητέρα μου στα περίχωρα του Γουέστσεστερ. Ένα πρωί, ενώ ο Τζέιμς είχε βγει νωρίς για να παίξει τένις με έναν φίλο που έμενε κοντά, αποφάσισα επιτέλους να της κάνω αυτή την ερώτηση που μου τριβέλιζε το μυαλό. Της μίλησα για την επαγγελματική πρόταση που είχε γίνει στον Τζέιμς και τη ρώτησα ευθέως: «Έχει η οικογένειά μας τίποτα σκελετούς κρυμμένους στην ντουλάπα;».

Η έκφραση του προσώπου της, περισσότερο και από τα λόγια της, με έκανε να αναρωτηθώ. Κοκκίνησε, έστρεψε νευρικά το βλέμμα της αλλού με κάποια ενοχή, αλλά αμέσως ανασυγκροτήθηκε και είπε: «Στην πραγματικότητα, όχι. Σίγουρα όχι στα χρόνια τα δικά σου. Αλλά για ποιον λόγο θέλει ο άντρας σου να πάει στην Ουάσιγκτον; Τα αδέλφια σου πιστεύουν ότι ο πρόεδρος Κάρτερ βρίσκεται σε πραγματικά δύσκολη θέση με την κατάσταση ομηρίας στο Ιράν».

Οι μεγαλύτεροι αδελφοί μου είχαν την τάση να κάνουν τέτοιες βαρυσήμαντες δηλώσεις στο δείπνο των Ευχαριστιών. Έπρεπε, πάντως, να συμφωνήσω ότι οι καιροί δεν ήταν ευοίωνοι. Ωστόσο, προς το παρόν, δεν με απασχολούσε η πολιτική.

Σημασία είχε η οικογενειακή μας ιστορία. Προσπάθησα να μάθω περισσότερα, αλλά γνώριζα τη μητέρα μου αρκετά καλά, ώστε να ξέρω ότι, στην πραγματικότητα, δεν θα της αποσπούσα ποτέ μια λεπτομερή απάντηση.

Επιπλέον, κάτι στη γρήγορη, κλεφτή ματιά της ανακίνησε εκείνο το παράξενο αίσθημα φόβου μέσα μου. Αυτήν τη φορά, ήμουν αποφασισμένη να ανακαλύψω τον λόγο. Έτσι, μόλις η μαμά μου έφυγε βιαστικά για το ραντεβού της στο κομμωτήριο, αποφάσισα ότι το μοναδικό άτομο που μπορούσε να με βοηθήσει ήταν η νονά μου. Ζούσε ακριβώς δίπλα μας, σε εκείνο το απομονωμένο παραθαλάσσιο συγκρότημα των τεσσάρων μόλις σπιτιών, σε ένα μικρό κομμάτι γης με θέα το Λονγκ Άιλαντ Σάουντ. Ολόκληρη η οικογένειά μας είχε μετακομίσει εκεί, ύστερα από πολλά χρόνια παραμονής στο Γκρίνουιτς Βίλατζ.

Γνώριζα κάθε εκατοστό από τις αυλές στις οποίες είχα παίξει με τα ξαδέλφια μου και κάθε γωνία του μικρού ορμίσκου όπου έμαθα να κολυμπώ. Όμως, με τον καιρό, αφότου πήγα στην Ευρώπη για να σπουδάσω και ενηλικιώθηκα, αυτού του είδους οι αναμνήσεις είχαν υποχωρήσει σαν τα νερά της παλίρροιας.

Τώρα, και μόνο που περνούσα μέσα από το γκαζόν και βάδιζα στο χαλικόστρωτο μονοπάτι που οδηγούσε στο σπίτι της νονάς μου αρκούσε για να με κατακλύσουν ξανά οι αναμνήσεις. Ένιωσα πάλι σαν το κοριτσάκι που έριχνε, απέξω, κλεφτές ματιές στην τραπεζαρία, στο μεγάλο, παλιομοδίτικο τραπέζι, όπου εκείνη δέσποζε στις μυστηριώδεις «συναντήσεις» με τη μαμά μου και τις δύο θείες μου. Είναι σαν να τις βλέπω μπροστά μου, τις τέσσερίς τους, να κουβεντιάζουν συνωμοτικά και χαμηλόφωνα και να σιωπούν κάθε φορά που εμείς, τα παιδιά, μπαίναμε μέσα τρέχοντας.

Τα ξαδέλφια μου κι εγώ αποκαλούσαμε πάντα τις μεγαλύ-

τερες γυναίκες της οικογένειας «οι Νονές». Όταν ήμουν δέκα ετών, «καταβρόχθιζα» όποιο βιβλίο είχε να κάνει με την ελληνική και τη ρωμαϊκή μυθολογία, κι έτσι πέρασα μια φάση όπου μέσα στο μυαλό μου οι Νονές ήταν στην πραγματικότητα μεταμφιεσμένες θεές.

Ακόμα και τα ονόματά τους ακούγονταν μυθικά: *Φιλομένα, Λούσι, Αμί, Πετρίνα*. Τέσσερις ισχυρές μάγισσες που εξύφαιναν τις δολοπλοκίες τους και πάντα κάτι «μαγείρευαν» στις μαγικές τους χύτρες. Και μόνο το γεγονός ότι αυτές οι συννυφάδες είχαν ζητήσει η μία από την άλλη να γίνει νονά των παιδιών της σας δίνει μια ιδέα του πόσο εσωστρεφής ήταν η οικογένειά μου. Πίστευαν ότι οι ξένοι ήταν επικίνδυνοι και ότι έπρεπε να τους αντιμετωπίζουν με καχυποψία. Όμως εμείς τα ξαδέλφια, όπως όλοι οι νέοι άνθρωποι, τα ξεπεράσαμε αυτά, επειδή θέλαμε να ανοιχτούμε και να ανοίξουμε τον δικό μας δρόμο στον κόσμο παρά τους κινδύνους του.

Βρήκα τη νονά μου να στέκεται στη μεγάλη μπροστινή βεράντα του βικτοριανού σπιτιού της, ευθυτενή με το κεφάλι της ψηλά. Ήταν γύρω στα πενήντα πέντε, τα ανοιχτόχρωμο δέρμα της ήταν ακόμη απαλό, και το πρόσωπό της δεν είχε σχεδόν καθόλου ρυτίδες. Τα μαλλιά της, πιασμένα σε έναν χαμηλό κότσο, ήταν σκούρα και στιλπνά. Παρόλο που ζούσε στην Αμερική εδώ και δεκαετίες, δεν είχε χάσει τους καλούς τρόπους του παλαιού κόσμου. Τα μεγάλα, αμυγδαλωτά μάτια της έμοιαζαν να σε διαπερνούν, κάτι που τους περισσότερους μάλλον τους τρόμαζε. Όμως, είχε ανέκαθεν αδυναμία σε μένα, τη βαφτισιμιά της.

«*Buongiorno, cara* Νικόλ»,[1] είπε ενώ της έδινα ένα φιλί στο μάγουλο.

1. (ιταλ.) Καλημέρα, αγαπημένη Νικόλ

Το σπίτι της είχε υπέροχη, απεριόριστη θέα στο ονειρικό γκριζογάλανο χρώμα του Λονγκ Άιλαντ Σάουντ. Χάρηκα όταν είδα ότι στη βεράντα υπήρχε ακόμα μια παλιομοδίτικη μεταλλική κούνια, αρκετά μεγάλη και για τις δυο μας. Καθίσαμε εκεί, γείραμε στα μαξιλάρια και αρχίσαμε να κουβεντιάζουμε για τον καιρό ενώ λικνιζόμασταν χαλαρά στον ρυθμό της κούνιας.

Τελικά, με το αλάθητο ένστικτό της, είπε χαμηλόφωνα: «Τι μπορώ να κάνω για σένα, Νικόλ;».

Η αδιόρατη ανησυχία που είχα νιώσει νωρίτερα είχε τώρα μετουσιωθεί σε βαθύ τρόμο, τον οποίο δεν μπορούσα ακόμα να καθορίσω. Ίσως να υπάρχουν μυστικά σε όλες τις οικογένειες – δεν ξέρω. Το πρόβλημα είναι ότι δεν μπορείς να ξεχάσεις εντελώς κάτι που δεν το γνωρίζεις με λεπτομέρειες. Σκέφτηκα ότι ίσως δεν θα μου δινόταν άλλη τέτοια ευκαιρία, μια προσωπική, στοχαστική στιγμή μαζί της, ώστε να μπορέσω να αντιμετωπίσω, επιτέλους, τα φαντάσματα αυτά με τη δική της βοήθεια.

Έτσι, της μίλησα για τη σημαντική επαγγελματική πρόταση που είχε γίνει στον Τζέιμς και για την πιθανότητα μιας έρευνας «ρουτίνας» στο οικογενειακό παρελθόν μας. Παρόλο που η έκφρασή της δεν άλλαξε ούτε στιγμή, μια μικρή κοφτή ανάσα την άκουσα. Αυτό αρκούσε για να με πείσει ότι είχα δίκιο που την είχα επισκεφθεί για να κάνω τις ερωτήσεις μου. Την παρατηρούσα προσεκτικά ενόσω εκείνη παρέμενε σιωπηλή για αρκετά λεπτά.

«Σε παρακαλώ, νονά», της είπα τελικά. «Ό,τι κι αν είναι, πρέπει να το μάθω τώρα».

Με προειδοποίησε ήρεμα: «Αν τραβήξεις μια κλωστή, μπορεί να ξηλώσεις ολόκληρο το χαλί».

Ωστόσο, κατά παράδοξο τρόπο, έμοιαζε λες και περίμενε εδώ και καιρό αυτή την κουβέντα. Έπειτα είπε: «Εντάξει. Μόνο και μόνο επειδή είσαι εσύ, Νικόλ. Όμως, ορισμένα απ' αυτά

που θα πούμε εδώ σήμερα πρέπει να παραμείνουν μεταξύ μας». Και προσέθεσε σκωπτικά: «Τουλάχιστον, περίμενε να πεθάνω πριν τα συζητήσεις. Αλλά να ξέρεις ότι δεν βιάζομαι να φύγω από τον μάταιο τούτο κόσμο!».

Έγνεψα καταφατικά κι εκείνη συνέχισε: «Ωραία, λοιπόν, από πού να ξεκινήσουμε;».

Πήρα μια βαθιά ανάσα. Τα πάντα γύρω από τις τέσσερις *Νονές* ήταν τόσο μυστηριώδη. Ποιες ήταν πριν γίνουν οι νονές μας; Σπάνια μιλούσαν για την παιδική τους ηλικία. Αντιστέκονταν διακριτικά αλλά και σθεναρά στις ερωτήσεις μας, μέχρι που εμείς, τα ξαδέλφια, αποδεχθήκαμε ότι το παρελθόν ήταν ένα αδιαπέραστο τείχος που δεν είχε νόημα να προσπαθήσουμε να κρυφοκοιτάξουμε από πάνω του. Όμως ποια *ήταν* αυτά τα μυστικά που τις ένωναν όλα αυτά τα χρόνια − και ήταν αυτά, με κάποιον τρόπο, η πηγή των παιδικών μου φόβων; Διαισθανόμουν ότι μέσα σε εκείνες τις σκιές παραμόνευαν η βία και άλλα άσχημα πράγματα, που κι εγώ, ωστόσο, τα είχα κρατήσει κρυμμένα ακόμα και από τον εαυτό μου.

Η νονά μου, λοιπόν, είχε δίκιο. Χρειάστηκε μόνο το τράβηγμα μιας κλωστής, και η μια ερώτηση οδήγησε στην άλλη, και στην άλλη, και στην άλλη. Και, κάπως έτσι, έμαθα επιτέλους ολόκληρη την ιστορία.

Βιβλιο Πρωτο

Δεκαετία του 1930

1

Φιλομένα

Σάντα Μαρινέλα, Ιταλία, 1934

Η ΜΗΤΕΡΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΜΕΝΑ κρατούσε το χέρι της σφιχτά καθώς στέκονταν μαζί στην αποβάθρα και έβλεπαν το τρένο να μπαίνει στον σταθμό.

«Σταμάτα να χορεύεις, Φιλομένα, θα πέσεις και θα χτυπήσεις!» προειδοποίησε η μαμά και με ένα δυνατό τράβηγμα ίσιωσε το πλατύγυρο καπέλο της κόρης της.

Η Φιλομένα προσπάθησε να παραμείνει ακίνητη, όμως δεν είχε ξαναβρεθεί σε σιδηροδρομικό σταθμό, ούτε βέβαια είχε ανεβεί ποτέ σε τρένο, και η καρδιά της χοροπηδούσε από ενθουσιασμό, όπως τα ψάρια που αναπηδούσαν πάνω από το νερό την άνοιξη και έκαναν τον πατέρα της να τους τραγουδάει ενώ έριχνε τα δίχτυα του. «Πόση ώρα θα είμαστε στο τρένο;» απαίτησε να μάθει ενθουσιασμένη.

«Πολλές ώρες, πάρα πολλές ώρες», ήταν το μόνο που έλεγε η μαμά.

Είχε ξυπνήσει τη Φιλομένα νωρίς το πρωί, λες και ήταν Χριστούγεννα, της είχε φορέσει τα καλά της, φόρεμα, παλτό,

καπέλο, παπούτσια, και το μόνο που της είχε πει ήταν: «Θα πάμε να επισκεφθούμε έναν πολύ σπουδαίο φίλο της οικογένειας». Και όχι μόνο αυτό, αλλά της είχε δώσει να φάει ένα βραστό αυγό μαζί με το γάλα και το ψωμί της, κι ένα δεύτερο αυγό που της το έχωσε στην τσέπη της.

Η Φιλομένα περπατούσε καμαρωτή και ευχόταν να μπορούσαν να τη δουν τα αδέλφια της, όμως οι δύο μικρότεροι αδελφοί της είχαν εξαφανιστεί νωρίς νωρίς με τον μπαμπά, για να τον βοηθήσουν με τη βάρκα του. Και οι δυο αδελφές της ήταν μεγάλες. Είχαν τα διπλά της χρόνια, και το μόνο που τις ένοιαζε ήταν να βρουν άντρες να παντρευτούν. Η Φιλομένα θα γινόταν οκτώ τον Σεπτέμβριο.

Το τρένο έκοψε ταχύτητα πριν σταματήσει στην πλατφόρμα, βγάζοντας ατμούς και καπνό σαν οργισμένος δράκος. Η Φιλομένα έκρυψε το πρόσωπό της στη φούστα της μητέρας της για να μην μπει κάπνα στα μάτια της. Η μητέρα της την τράβηξε απότομα από το χέρι και της είπε με αγωνία: «Έλα. Θα ανέβουμε τα σκαλιά του τρένου. Ας μετρήσουμε: ένα, δύο, τρία, πάνω! Πάνω! Πάνω!».

Ο ήχος από τα μεταλλικά σκαλοπάτια ακουγόταν δυνατά καθώς μάνα και κόρη επιβιβάζονταν στο τρένο. Μέσα στον χαμό πολλοί επιβάτες έσπρωχναν για να ανεβούν, αλλά η μαμά κατάφερε να μπει γρήγορα στο βαγόνι και να πιάσει θέση για την ίδια και την έκπληκτη θυγατέρα της.

Η Φιλομένα είχε λίγο πελαγώσει με όλους αυτούς τους ξένους γύρω της, και παρατήρησε πως μερικοί κοιτούσαν τη μητέρα της επίμονα, πιθανώς επειδή φορούσε εκείνα τα σκούρα γυαλιά. Το διαισθάνθηκε και η ίδια η μαμά της, όμως σήκωσε προκλητικά το φρύδι της και έστρεψε το πρόσωπό της προς το παράθυρο.

«Κοιμήσου, *figlia mia*»,[2] είπε. «Έχουμε πολύ δρόμο μπροστά μας».

Υπό κανονικές συνθήκες, η Φιλομένα θα είχε ξεφύγει από το χέρι της μητέρας της, θα άρχιζε να τρέχει πάνω κάτω στο βαγόνι και θα ρωτούσε αδιάκριτα τους συνεπιβάτες της για οτιδήποτε της ερχόταν, γιατί η μικρή ήταν χαρούμενη και ενθουσιώδης. Όμως, τώρα ήταν *πραγματικά* κουρασμένη. Δεν είχε κοιμηθεί καλά το προηγούμενο βράδυ. Το κρεβάτι της βρισκόταν σε ένα μικροσκοπικό δωμάτιο που κάποτε ήταν γκαρνταρόμπα, ακριβώς δίπλα από το δωμάτιο των γονιών της, και άκουγε ό,τι κι αν έκαναν. Τις περισσότερες νύχτες, βέβαια, οι γονείς της ήταν τόσο εξουθενωμένοι, που αποκοιμιόνταν αμέσως, αλλά μερικές φορές έκαναν τρομακτικούς θορύβους που θύμιζαν νυχτόβια ζώα τα οποία έστηναν ενέδρα κάτω από τα παράθυρα για να καβγαδίσουν ή να αναπαραχθούν. Συχνά ήταν δύσκολο να καταλάβεις τη διαφορά.

Και, κάποιες φορές, οι γονείς της φώναζαν ο ένας στον άλλον, κάτι που έκαναν και την προηγούμενη νύχτα. Η Φιλομένα έκλεινε τα αυτιά της με το μαξιλάρι, όμως, παρ' όλα αυτά, είχε καταλάβει ότι ήταν ένας άσχημος καβγάς. Οι γονείς της μάλωναν χωρίς σταματημό μέχρι που, στο τέλος, ο καβγάς τους έφτασε σε ένα κρεσέντο οργής, που ξέσπασε σαν καταιγίδα. Δεν μπορούσε να διακρίνει τι έλεγαν – άκουγε μόνο τα μουγκρητά του πατέρα της, τις προκλητικές φωνές της μητέρας της, τα φριχτά χτυπήματα στον τοίχο, τις κραυγές πόνου της καημένης της μαμάς… και έπειτα σιωπή.

Το πρωί, ο πατέρας της έφυγε βλοσυρός και αμίλητος για τη δουλειά. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η Φιλομένα δυσκολευό-

2. (ιταλ.) κόρη μου

ταν να πιστέψει ότι αυτός ήταν ο ίδιος άνθρωπος που, όταν είχε καλύτερη διάθεση, μια καλύτερη μέρα, την έπαιρνε για βόλτα στην πλατεία της πόλης και της αγόραζε *gelato*[3] και έπειτα της τραγουδούσε, σε όλη τη διαδρομή μέχρι το σπίτι. Της άρεσε τόσο πολύ να κατεβαίνει στη θάλασσα μαζί του, εκεί όπου ο ουρανός απλωνόταν σε ένα απέραντο γαλάζιο και η θάλασσα, σε μια αστραφτερή απόχρωση του μπλε, γλυκοφιλούσε την απαλή άμμο της παραλίας που λαγοκοιμόταν κάτω από τον ζεστό ήλιο. Εκεί, τα παλιά πέτρινα σπίτια στέκονταν το ένα πλάι στο άλλο όπως στα παραμύθια, ενώ από πάνω τους ορθωνόταν ένα μεγάλο μεσαιωνικό κάστρο, χτισμένο για να προστατεύει την πόλη από τους πειρατές. Το κάστρο κοσμούσαν γύρω γύρω όμορφα πεύκα, φοίνικες και ελαιόδεντρα, και τα καλοκαίρια η θαλασσινή αύρα σκόρπιζε παντού την ευωδιά από τα τριαντάφυλλα και τις βιολέτες των κήπων. Η Φιλομένα πάντα σκεφτόταν ότι, μια μέρα, ένας πρίγκιπας θα έβγαινε από το κάστρο και θα την προσκαλούσε για έναν χορό μαζί του.

Όμως, σήμερα, η Φιλομένα δεν θα πήγαινε με τον πατέρα της στη θάλασσα. Η μητέρα της είχε βγει από την κρεβατοκάμαρα με το ένα μάτι μαυρισμένο και έμοιαζε ηττημένη. Τότε ανακοίνωσε στη Φιλομένα ότι θα έφευγαν, θα πήγαιναν κάπου μακριά, να επισκεφθούν κάποιους οικογενειακούς φίλους. Η Φιλομένα χαιρόταν που θα δραπέτευε από την ένταση που κατέκλυζε το σπίτι και δεν έλεγε να υποχωρήσει, ακόμα και όταν όλοι το είχαν εγκαταλείψει.

«Ο μπαμπάς το ξέρει ότι φεύγουμε;» είχε ρωτήσει με περιέργεια.

«Φυσικά», είχε πει στα γρήγορα η μητέρα της. «Δική του

3. (ιταλ.) παγωτό

ιδέα ήταν. Έλα, ας βάλουμε το καλό σου φουστάνι. Και μην ξεχάσεις το καπέλο σου! Σβελτάδα και μυαλό!»

Όλοι το ήξεραν ότι είχε «μυαλό», παρότι ο πατέρας της την είχε «κόψει» από το σχολείο, παρά τις διαμαρτυρίες των δασκάλων της − ειδικά μιας *professoressa*,[4] η οποία είχε πάει μέχρι το σπίτι τους μόνο και μόνο για να πει: «Η Φιλομένα είναι ένα λαμπερό αστέρι που θα μπορούσε να σας κάνει περήφανους». Η δασκάλα είχε βάλει τη μικρή να τους δείξει πώς μπορούσε να προσθέσει με το μυαλό της μεγάλες στήλες από τριψήφιους αριθμούς, χωρίς να κάνει τις πράξεις σε χαρτί.

«Αυτό είναι αξιοθαύμαστο για ένα παιδί οποιασδήποτε ηλικίας», είχε προσπαθήσει να εξηγήσει η *professoressa*. «Αλλά ένα τόσο μικρό κορίτσι! Φανταστείτε τι θα μπορούσε να πετύχει αν την αφήνατε στο σχολείο».

Η επίσκεψη της δασκάλας είχε πυροδοτήσει έναν από εκείνους τους άσχημους καβγάδες μεταξύ των γονιών της, όμως δεν ήταν αρκετά σημαντικός για να μαυρίσει το μάτι της μαμάς ο μπαμπάς. Οι γονείς της αποφάσισαν απλώς ότι το σχολείο ανάγκαζε τον μπαμπά να σπαταλήσει χρήματα για την περιττή μόρφωση ενός κοριτσιού, και η κουβέντα έληξε εκεί.

ΕΙΧΕ ΣΧΕΔΟΝ ΣΟΥΡΟΥΠΩΣΕΙ όταν το τρένο τους μπήκε αγκομαχώντας σε έναν νέο άγνωστο σταθμό, και η Φιλομένα τραντάχτηκε και ξύπνησε. Όλοι εκείνοι οι άνθρωποι που είχαν βιαστεί τόσο για να ανέβουν στο τρένο έδειχναν τώρα την ίδια βιάση να κατέβουν, σπρώχνοντας και παραμερίζοντας τους άλλους. Η μητέρα της περίμενε υπομονετικά μέχρι να αδειάσει το βα-

4. (ιταλ.) καθηγήτρια

γόνι. Τότε, μετρώντας ξανά ένα ένα δυνατά τα σκαλοπάτια, τα κατέβηκαν.

«Τώρα είμαστε στη Νάπολη», ανακοίνωσε μεγαλόφωνα η μαμά, για να ακουστεί πάνω από τον θόρυβο της κίνησης. «Μια πολύ μεγάλη και σπουδαία πόλη. Όμως δεν έχουμε καιρό για χάσιμο. Πρέπει να προλάβουμε το λεωφορείο. Πάμε!»

Μέσα στις ασυνάρτητες φωνές, η Φιλομένα άκουσε κάτι γνώριμο. «Εδώ όλοι μιλούν σαν τον μπαμπά», είπε. Ποτέ δεν της είχε φανεί παράξενο που ο πατέρας της μιλούσε κάπως διαφορετικά από τους υπόλοιπους στη Σάντα Μαρινέλα. Ο μπαμπάς ήταν από «τον Νότο», είχε πιο τραχείς τρόπους και πιο βαριά προφορά από την εκλεπτυσμένη μητέρα της. Η Φιλομένα είχε καλό αυτί και ήταν τέλεια μίμος. Κάποιες φορές, αυτό την έβαζε σε μπελάδες, όπως, για παράδειγμα, όταν άνθρωποι όπως ο δήμαρχος ή ο παπάς πίστευαν ότι τους κορόιδευε.

«Έλα», είπε νευρικά η μαμά κρατώντας την από το χέρι μέσα στο πολύβουο πλήθος, μέχρι που έφτασαν σε έναν υπαίθριο σταθμό όπου διάφορα λεωφορεία μούγκριζαν μέσα στη βιασύνη της αναχώρησης. Η Φιλομένα ανέβηκε λαχανιασμένη σε ένα λεωφορείο. Σωριάστηκε σε ένα κάθισμα ανάμεσα στη μητέρα της και σε μια πολύ παχιά κυρία, η οποία ήδη λαγοκοιμόταν. Η Φιλομένα χασμουρήθηκε και αποκοιμήθηκε κι αυτή.

Όταν το λεωφορείο έφτασε στον προορισμό του με ένα τράνταγμα, όλοι κατέβηκαν ξεφυσώντας με ανακούφιση. Η μαμά βρήκε ένα άδειο παγκάκι και ζήτησε από τη Φιλομένα να καθίσει και να φάει το αυγό που είχε στην τσέπη της. Όταν η μικρή τελείωσε, η μητέρα τής είπε να πάει στην τουαλέτα, επειδή έπρεπε να κάνουν την υπόλοιπη διαδρομή με τα πόδια.

Ήταν πολύ πιο ζεστά εδώ. Ο δρόμος ήταν γεμάτος σκόνη. Η μαμά, ωστόσο, έδειχνε ακαταπόνητη, βάδιζε με τον σταθερό

βηματισμό ενός σκληραγωγημένου αλόγου και κρατούσε την κόρη της από το χέρι σε ολόκληρη τη διαδρομή.

Βρίσκονταν σε έναν παράξενο τόπο. Χωρίς θάλασσα. Υπήρχαν μόνο απέραντες εκτάσεις και στις δύο πλευρές του χωματόδρομου, γεμάτες από φανταστικά πράγματα, τα οποία η Φιλομένα έδειχνε με το δάχτυλο την ώρα που μαζί με τη μητέρα της τα προσπερνούσε: όμορφα αμπέλια με γκριζοπράσινα φύλλα που η μαμά της τής είπε ότι έβγαζαν σταφύλια για κρασί, και έπειτα χωράφια με χρυσαφένια σιτηρά, σπαρμένα σε φροντισμένες σειρές. Κατόπιν, ακολούθησαν πράσινα λιβάδια με σκόρπια ζώα παράξενα, τα οποία η μαμά τής έδειχνε και της εξηγούσε: η αγελάδα που μας δίνει γάλα, τα πρόβατα που μας δίνουν τυρί, το γουρούνι που μας δίνει λουκάνικα, οι κότες που μας δίνουν αυγά.

Στην αρχή ήταν σαν να βρισκόταν στο ετήσιο πανηγύρι, όπου έβλεπε θαυμαστά πράγματα, όπως κλόουν και ζογκλέρ. Όμως ύστερα από λίγο, άξαφνα και απότομα, η Φιλομένα πεθύμησε τη θάλασσα. Αισθάνθηκε έναν πόνο στην καρδιά που βρισκόταν μακριά από τον αλμυρό αέρα του μικρού χωριού τους.

Το φεγγάρι ανέτειλε ξαφνικά, φωτίζοντας με ασημένιο φως τον δρόμο τους, ενώ γύρω τους οι σκιές όλο και βάθαιναν. Τέλος, έφτασαν σε μια μεγάλη, επιβλητική αγροικία.

«Ο πατέρας σου γεννήθηκε κάπου εδώ κοντά», είπε η μαμά. «Όχι σε αυτό το σπίτι. Σε ένα μικρότερο, σε ένα κοντινό αγρόκτημα. Οι γονείς και τα αδέλφια του έχουν όλοι φύγει. Όμως όλα αυτά τα χωράφια που έχουμε δει ανήκουν στους ανθρώπους που θα επισκεφθούμε, οι οποίοι γνωρίζουν τον μπαμπά σου».

«Ο μπαμπάς ήρθε από ένα αγρόκτημα;» ρώτησε μπερδεμένη η Φιλομένα. Σε όλη της τη ζωή, ο πατέρας της πάντα ψά-

ρευε, και μερικές φορές την έπαιρνε μαζί του στη βάρκα του που ήταν γεμάτη δίχτυα.

«Ναι, η οικογένειά του ήταν αγρότες», είπε η μαμά. «Όμως δεν υπήρχε δουλειά γι' αυτόν εδώ πέρα. Κι έτσι, ήρθε στον Βορρά για να δουλέψει, και βρήκε τον πατέρα μου, που του έμαθε να ψαρεύει, και έπειτα βρήκε εμένα. Δούλεψε σκληρά και τα πήγε καλά. Όμως τώρα οι καιροί είναι δύσκολοι παντού».

Η Φιλομένα είχε ξανακούσει πώς γνωρίστηκαν οι γονείς της, και η ιστορία τους της φαινόταν σαν το παραμύθι μιας πριγκίπισσας που την πολιόρκησε ένας ευγενικός, πλην φτωχός νέος, ο οποίος είχε ταξιδέψει από μακριά για να τη βρει. Κι όμως, σήμερα, δεν υπήρχε τίποτα ρομαντικό στη φωνή της μητέρας της. Είχε τη φωνή τόσων άλλων γυναικών σαν κι αυτήν, γυναικών που είχαν παντρευτεί και είχαν κάνει παιδιά. Ήταν μονίμως κουρασμένη. Η Φιλομένα έσφιξε το χέρι της μητέρας της με μια αναπάντεχη συμπόνια.

Έφτασαν στην εξώπορτα της αγροικίας, και η μαμά τράβηξε ένα κορδόνι που συνδεόταν με ένα κουδούνι. Μια υπηρέτρια άνοιξε την πόρτα. Φορούσε σκουφάκι και ποδιά, σαν τα κορίτσια που δούλευαν στον φούρνο στον τόπο της. Το κορίτσι έμοιαζε μόλις έναν χρόνο μεγαλύτερο από τη Φιλομένα, αλλά είχε ένα επιφυλακτικό βλέμμα, όλο νόημα. Η Φιλομένα ήταν ψηλή για την ηλικία της, ψηλότερη απ' αυτήν την κοκαλιάρα υπηρετριούλα, γι' αυτό κάπως την κοίταξε κι εκείνη πιο μαζεμένη.

Το κορίτσι άνοιξε την πόρτα διάπλατα και παραμέρισε για να μπουν σε ένα μικρό σκοτεινό χολ, το οποίο οδηγούσε σε ένα πολύ μεγάλο δωμάτιο, που, για να μπεις, χρειαζόταν να κατέβεις μερικά σκαλιά. Είχε στο πάτωμα πλακάκια από τερακότα και πολύ βαριά επίπλωση: έναν μεγάλο καναπέ και δύο άνετες

καρέκλες, μερικά μικρά τραπεζάκια με πορτατίφ και έναν μπουφέ με ράφια, τα οποία κοσμούνταν από μεγάλες πορσελάνινες πιατέλες με όμορφες βοσκοπούλες. Οι κουρτίνες στα παράθυρα ήταν κλειστές για τον ήλιο, αλλά έξω ήταν ήδη σκοτεινά.

Η Φιλομένα σκέφτηκε πως, σε ένα ημιφωτισμένο δωμάτιο σαν κι αυτό, η μητέρα της έπρεπε να βγάλει τα μαύρα γυαλιά της, ωστόσο εκείνη δεν το έκανε, μάλλον επειδή ντρεπόταν για το μαυρισμένο μάτι της. Η Φιλομένα αποφάσισε ότι ήταν καλεσμένες σε κάποιο τσάι, και έτσι τη γοήτευσαν τα σχέδια στα πορσελάνινα πιάτα και φλιτζάνια.

Τότε ξαφνικά, μια *signora*[5] όρμησε στο δωμάτιο συνοδευμένη από το απότομο, επιθετικό θρόισμα της ταφταδένιας φούστας της. Ήταν μια κοντή κυρία, κι αυτό την έκανε να σηκώνει το κεφάλι και τη γαμψή της μύτη πολύ ψηλά, σε μια αδέξια προσπάθεια να δείχνει ηγεμονική.

«Η κόρη σου είναι κοκαλιάρα», είπε η κυρία σε έναν τόνο απρόσμενα κοφτό και τραχύ για ένα πρόσωπο τόσο σημαντικό όσο ήταν αυτή προφανώς. Μιλούσε κι εκείνη σε διάλεκτο, όπως ο μπαμπάς.

«Είναι γερή και έξυπνη», αποκρίθηκε κάπως απολογητικά η μαμά.

Η *signora* ανασήκωσε τους ώμους. Φώναξε «Ροζαμαρία!» και γνέφοντας απότομα βγήκε καμαρωτή από το δωμάτιο.

Το κορίτσι της υπηρεσίας επέστρεψε και, εφόσον το δωμάτιο είχε σκοτεινιάσει ενώ έπεφτε η νύχτα, άρχισε να ανάβει τα ψηλά κεριά σε όλο το δωμάτιο.

Τώρα, η μητέρα της Φιλομένα έστρεψε την προσοχή της στην κορούλα της και άρχισε να μιλάει συγκρατημένα, λες και

5. (ιταλ.) κυρία

της ζητούσε να κάνει κάποια αγγαρεία. Όμως σήμερα η φωνή της ήταν τόσο χαμηλή, που η Φιλομένα χρειάστηκε να βάλει το αυτί της σχεδόν πάνω στα χείλη της, σαν να της έλεγε κάποιο μυστικό.

«Όταν ο μπαμπάς σου έφυγε απ' αυτό το μέρος, η οικογένειά του χρωστούσε λεφτά στον *signor*[6] που ζει εδώ. Μάλιστα, το αφεντικό πλήρωσε για το ταξίδι του μπαμπά προς τον Βορρά. Ο μπαμπάς δούλευε σκληρά για να τον ξεπληρώσει. Όλοι μας το κάναμε, οι αδελφοί, οι αδελφές σου κι εγώ. Όμως τώρα οι καιροί είναι δύσκολοι, και έχουμε μείνει πίσω στην αποπληρωμή του χρέους μας. Τώρα πρέπει να αναλάβεις κι εσύ το *δικό σου* μερίδιο για να βοηθήσεις να ξεπληρώσουμε τα χρωστούμενα. Να είσαι καλό κορίτσι, Φιλομένα. Να κάνεις ό,τι σου ζητάνε εδώ πέρα. Μην ντροπιάσεις τον μπαμπά, αλλιώς θα έχουμε όλοι μας φασαρίες», προσέθεσε με προειδοποιητικό ύφος.

Όμως, καθώς μιλούσε, μια αστραπιαία τρυφερή έκφραση μαλάκωσε το πρόσωπό της και με χείλη τρεμάμενα φίλησε τη Φιλομένα. Ωστόσο, όταν η Φιλομένα ανταπέδωσε το αγκάλιασμα, η μαμά ίσιωσε ξαφνικά την πλάτη της, την άφησε και ανασήκωσε το πιγούνι της αποφασιστικά, υπονοώντας ότι είχαν κάτι δύσκολο και δυσάρεστο να αντιμετωπίσουν. Το πρόσωπό της έμοιαζε να πετρώνει υπό το φως των κεριών που τρεμόπαιζε. Ποτέ μέχρι τώρα η Φιλομένα δεν είχε δει τη μαμά της *έτσι*, κι αυτό την άφησε άφωνη και την άγχωσε για κάποιον ανεξήγητο λόγο. Η υπηρετριούλα έκανε ένα βήμα μπροστά.

«Είμαι η Ροζαμαρία», είπε με ουδέτερο ύφος. «Έλα μαζί μου, Φιλομένα».

Παρόλο που η Φιλομένα δεν μπορούσε να καταλάβει ακόμη

6. (ιταλ.) κύριος

τι δεν πήγαινε καλά, η κοιλίτσα της φάνηκε να τα αντιλαμβάνεται όλα. Άξαφνα, την κυρίευσε ένας οξύς, τρομακτικός πόνος, και ένιωσε σαν να βούλιαζε στον πάτο ενός μεγάλου πηγαδιού, χωρίς διέξοδο. Άρπαξε το ζεστό, τρυφερό χέρι της μητέρας της, όμως τώρα εκείνη την άφησε με αποφασιστικότητα.

«Να είσαι καλή», της επανέλαβε με την καινούργια αλλόκοτα ψυχρή μα σίγουρη φωνή της, και έδειχνε σαν να πάλευε, εκτός από τη Φιλομένα, να πείσει και τον εαυτό της ότι έτσι έπρεπε να γίνουν τα πράγματα. Έπειτα όρθωσε γρήγορα το στήθος της, έστρεψε την πλάτη και βγήκε έξω. Μια στιγμή αργότερα, η εξώπορτα έκλεισε με βρόντο.

«Μαμά!» φώναξε ξαφνικά η Φιλομένα. «Πού πας, μαμά;»

«Ίσως μια μέρα ξαναγυρίσει», είπε η Ροζαμαρία, η υπηρετριούλα, όχι και πολύ πειστικά. «Τώρα, όμως, πρέπει να ’ρθεις μαζί μου».

Οι σκέψεις της Φιλομένα ήταν ένα κουβάρι. Ήταν εντελώς εξαντλημένη, και τα δάχτυλα του χεριού της –του χεριού που η μητέρα της κρατούσε όλη αυτή την ώρα– από ζεστά και υγρά που ήταν έγιναν τώρα μικροσκοπικοί παγοκρύσταλλοι.

«Μαμά!» φώναξε, έτρεξε στο παράθυρο και παραμέρισε τις κουρτίνες. Στο φως του φεγγαριού διέκρινε τη φιγούρα της μητέρας της να προχωράει βιαστικά στο μονοπάτι και έπειτα να ανεβαίνει σε μια άμαξα με άλογο, την οποία οδηγούσε ένας εργάτης της φάρμας. Η άμαξα ξεκίνησε γρήγορα, ένοχα, και σήκωσε ένα σύννεφο σκόνης ενώ κατηφόριζε με βιάση τον δρόμο μέχρι που πήρε μια απότομη στροφή και χάθηκε.

«Μαμά!» στρίγκλισε τώρα η Φιλομένα και έτρεξε στην εξώπορτα. Το χρυσό πόμολο ήταν υπερβολικά μεγάλο για τα μικρά της χέρια, όμως με κάποιον τρόπο κατόρθωσε να το στρίψει και να ανοίξει σέρνοντας τη βαριά ξύλινη πόρτα. Κατέβηκε τρέχο-

ντας τα πέτρινα σκαλοπάτια, με κοφτές ανάσες. «Μαμά! Περίμενέ με!» φώναζε κλαίγοντας, ενώ η σκόνη έτσουζε τα μάτια της και, μαζί με τα δάκρυά της, την τύφλωνε.

Ένας μεγαλόσωμος άντρας εμφανίστηκε τότε από το πλάι του σπιτιού και με μία και μόνο κίνηση, που μαρτυρούσε σιγουριά και αποφασιστικότητα, σήκωσε τη Φιλομένα ψηλά. Δεν υπήρχε τίποτα φιλικό στον τρόπο του. Την έπιασε όπως θα τσάκωνε ένα γουρούνι που πήγαινε να το σκάσει.

«*Basta!*[7] Θέλεις να έρθει η αστυνομία και να σε πάει στο ορφανοτροφείο; Αυτό είναι ένα κακό σπίτι όπου βάζουν τα κακά παιδιά, και θα σε δέρνουν μέρα-νύχτα. Εκεί θέλεις να πας;» φώναξε ο άντρας με βαριά φωνή. Ήταν πολύ δυνατός και με γρήγορες δρασκελιές κουβάλησε τη Φιλομένα στην πίσω πλευρά του σπιτιού, όπου υπήρχε μια μικρότερη πόρτα που οδηγούσε κατευθείαν στην κουζίνα.

Μια γεροδεμένη γυναίκα με λιγδιασμένη ποδιά έκοβε κάτι μεγάλο, σκουρόχρωμο και ματωμένο σε ένα χοντρό ξύλινο τραπέζι με έναν μπαλτά.

«Ορίστε το καινούργιο κορίτσι», της είπε ο άντρας και άφησε τη Φιλομένα να πέσει σαν σακί από αλεύρι στο τραχύ, πέτρινο πάτωμα. Η γυναίκα σήκωσε το βλέμμα και την κοίταξε με ξινή έκφραση.

«Τουλάχιστον είναι ψηλότερη από τη Ροζαμαρία όταν την έφεραν. Αλλά είναι πάντα τόσο αδύνατες! Τα αδύνατα κορίτσια αρρωσταίνουν πολύ εύκολα», παραπονέθηκε η παχουλή κυρία.

«Καλά θα κάνεις να την ταΐσεις, λοιπόν», αποκρίθηκε νευρικά ο άντρας καθώς έβγαινε από την πίσω πόρτα.

7. (ιταλ.) Αρκετά!

Η γυναίκα σκουπίστηκε στη λαδωμένη ποδιά της, άπλωσε το χέρι και, χωρίς καν να σηκώσει το βλέμμα, έδωσε στη Φιλομένα ένα ψωμάκι. «Εμπρός. Φάε!» σχεδόν την πρόσταξε.

Η Φιλομένα έφερε το μπαγιάτικο ψωμάκι στα χείλη της. Άρχισε να το μασάει, γιατί, παρ' όλα αυτά, πεινούσε. Υπήρχαν ακόμα αλμυρά δάκρυα στα μάτια της και με κάποιον τρόπο έφτασαν μέχρι το στόμα της και αλάτισαν το ψωμί της. Κατάπιε με δυσκολία.

«Τέλειωσες; Μπορείς να κοιμηθείς εκεί πέρα», είπε η γυναίκα, απασχολημένη να βάζει το κρέας σε μια λεκάνη για να μαριναριστεί. Έδειξε με το κεφάλι της προς τη μεριά μιας εσοχής, στο βάθος της κουζίνας.

Η Φιλομένα ακολούθησε το βλέμμα της και προχώρησε προς τη μικροσκοπική εσοχή. Εκεί υπήρχε ένα πατικωμένο αχυρένιο στρώμα κι ένα κουρελιασμένο κάλυμμα. Ούτε μαξιλάρι, ούτε λάμπα, ούτε κερί.

Η μαγείρισσα μετέφερε τη λεκάνη με το μαριναρισμένο κρέας σε μια αποθήκη τροφίμων. Όταν ξαναφάνηκε, είχε βγάλει την ποδιά της. «Μια μέρα, αν δουλέψεις σκληρά, θα μπορείς να κοιμάσαι επάνω, όπως όλοι μας», είπε κοφτά. «Και καλά θα κάνεις να πέσεις για ύπνο τώρα. Ξεκινάμε δουλειά στις τέσσερις». Σήκωσε μια λάμπα λαδιού, που έως τότε φώτιζε το δωμάτιο, και μαζί της χάθηκε και το τελευταίο φως.

Αντιμέτωπη με το απόλυτο σκοτάδι, η Φιλομένα ξάπλωσε στο στρώμα. Σε αυτό το μέρος, που δεν είχε παράθυρα, το μαύρο τύλιγε τα πάντα, και έτσι το κορίτσι κουκουλώθηκε με την κουβέρτα για να μη βλέπει πόσο βαθιά και ατέλειωτη ήταν αυτή η νύχτα γύρω της. Στο μυαλό της γύριζαν ακόμα χίλιες σκέψεις, αλλά η κούραση τη νίκησε και αποκοιμήθηκε αμέσως.

Αργότερα, μέσα στα μεσάνυχτα πετάχτηκε ξαφνιασμένη

χωρίς να μπορεί να καταλάβει πού βρισκόταν. Έμοιαζε να μη βρίσκεται πουθενά, ένιωθε απολύτως εγκαταλελειμμένη απ' όλο τον κόσμο.

«Είμαι πεθαμένη;» ψιθύρισε. «Ίσως ο μπαμπάς και η μαμά να είναι κι αυτοί πεθαμένοι. Ίσως η μαμά σκοτώθηκε στο τρένο της, που εκτροχιάστηκε, και γι' αυτό δεν μπορεί να γυρίσει να με πάρει. Ίσως μια μεγάλη θαλασσινή παλίρροια βύθισε τις βάρκες του μπαμπά και έπνιξε και αυτόν και όλα μου τα αδέλφια».

Η Φιλομένα έμεινε εκεί ξαπλωμένη, αθόρυβη και συλλογιζόταν: «Λοιπόν, αν είμαι πεθαμένη, η Παναγία θα έρθει να με πάει στον Παράδεισο, όπου ο ήλιος δεν σταματά ποτέ να λάμπει».

Έκλεισε τα μάτια και περίμενε την καλόψυχη Μαντόνα να έρθει και να την πάρει από το χέρι, σαν μητέρα που δεν θα εγκατέλειπε ποτέ ένα παιδί που την αγαπούσε τόσο βαθιά. Κι ενόσω η Φιλομένα περίμενε, αισθάνθηκε το δεξί της χέρι τόσο ανυπόφορα άδειο, που το άρπαξε με το αριστερό της όσο πιο σφιχτά μπορούσε, λες και ήθελε να προστατεύσει τον εαυτό της για να μη θρυμματιστεί σε χίλια κομμάτια μέσα στο σκοτάδι.

Στην αρχή είχε ησυχία. Έπειτα, όμως, άκουσε κάτι θροΐσματα από την άλλη πλευρά του τοίχου και την κυρίευσε ο φόβος – τι ήταν αυτό; Αρουραίος; Φίδι; Μήπως ήταν κάποιος λύκος εκεί έξω; Κάποιος μοχθηρός αλήτης;

Ίσως και να ήταν η χορωδία των αγγέλων και των αγίων που έψελναν ψιθυριστά για εκείνη. Κι αν οι άγιοι ρωτούσαν τη Φιλομένα τι αμαρτίες είχε διαπράξει ώστε οι γονείς της να την απαρνηθούν; Αυτό θα ρωτούσε ένας παπάς.

Κι έτσι η Φιλομένα έμεινε στο στρώμα της και ξανασκέφτηκε κάθε λάθος, μεγάλο ή μικρό, που είχε διαπράξει. Έψαξε στη συνείδησή της επίμονα, όμως κατέληξε πιο μπερδεμένη από πριν, γιατί, ειλικρινά, δεν μπορούσε να βρει τίποτα που να εξη-

γεί γιατί η μαμά και ο μπαμπάς την είχαν αποδιώξει. Αποφάσισε πως, όταν η Παναγία θα ερχόταν, εκείνη θα εκλιπαρούσε να τη συγχωρέσει για ό,τι είχε κάνει, και θα ήλπιζε να την προστατεύσει με αντάλλαγμα την ακλόνητη αγάπη ενός μεταμελημένου παιδιού, όπως ήταν αυτή.

Μετά, η Φιλομένα άκουσε έναν παράξενο θρήνο, ένα κλάμα γοερό. Της πήρε λίγη ώρα για να συνειδητοποιήσει ότι αυτός ο σπαρακτικός ήχος προερχόταν από τα δικά της χείλη. Αυτό δεν ήταν σωστό. Η Μαντόνα δεν θα ερχόταν αν εκείνη δεν φερόταν καλά. Η μικρή έβαλε γρήγορα το ένα χέρι πάνω από το άλλο και πίεσε δυνατά τις παλάμες της πάνω στο στόμα της, έτσι ώστε οι λυγμοί να μείνουν θαμμένοι στο λαρύγγι της, στα ζοφερά βάθη της καρδιάς της.